

Ключові слова: *патріотичне виховання; музейна педагогіка; майстер-клас; план проведення майстер-класів; нестандартні форми навчання*

Ольга ДУДАР,

доцент кафедри методики суспільно-гуманітарної освіти і виховання ІІПО КУ імені Бориса Грінченка, кандидат історичних наук

Патріотичне виховання учнівської молоді є особливо актуальним у сучасній суспільній ситуації. Цей процес потребує делікатності, щирості, адже любов до своєї батьківщини учням прищеплюють не лише на уроках — повага до неї формується у повсякденному спілкуванні, побутовій поведінці. Як забезпечити необхідні умови в навчальному закладі для виховання учнів національно свідомими громадянами?

Патріотичне виховання засобами музейної педагогіки

Нині в Україні формується система діяльності музеїв при навчальних закладах, постійно оновлюється зміст їхньої діяльності, триває пошук місця і ролі музейно-педагогічних засобів у навчально-виховному процесі. Нещодавно доповнено нормативно-правову базу щодо діяльності таких музеїв, тепер вона регламентується Положенням про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 22.10.2014 № 1195.

Музеї при навчальних закладах є творчою лабораторією виховання учнів, у якій на основі особистісно орієнтованих підходів та застосування різних видів практичної діяльності педагога прищеплюють підростаючому поколінню якості свідомих громадян, патріотів своєї країни.

Педагогічний колектив навчально-виховного комплексу «Кияночка» докладає чимало зусиль для виховання учнів свідомими українцями. Для цього в навчальному закладі успішно послуговуються засобами музейної педагогіки, адже тут функціонують **чотири міні-музеї**, а саме:

- етнографічний музей українського побуту «Світлиця»;
- музей історії рідного міста Києва;
- музей «Аптека»;
- музей «Кімната городянина 50–60-х років ХХ століття».

Експозиції міні-музеїв обладнані з урахуванням вікових особливостей та інтересів учнів, їхніх потреб і можливостей. Музейний простір навчального закладу віддавна є базою для спільної творчості вчителів, учнів та їхніх батьків. Діяльність міні-музеїв сприяє пізнанню учнями духовної та матеріальної культури, історії краю, формуванню в них системи духовних цінностей.

Застосування елементів музейної педагогіки у НВК «Кияночка» ґрунтується **на таких засадах:**

- *більше гри* — гра стимулює інтерес учнів до навчання та спілкування, а музейний простір дає змогу наповнити гру цікавими предметами, завданнями та нестандартними формами діяльності;
- *більше творчості* — різноманітність в оформленні експозиції, у застосуванні методів, форм і прийомів навчання; музейний простір є мобільним, адже головне завдання — стимулювання розвитку особистості учнів;
- *нові рішення* — відмова від готових рецептів, адже досвід кожного навчального закладу є унікальним; його варто вивчати, запозичуючи певні елементи, проте обирати лише те, що викликає інтерес у педагогів, учнів та їхніх батьків.

Свідомо акумульовані учнями почуття та знання, поняття і уявлення про навколишню дійсність сприяють їхньому практичному втіленню, формуванню громадянської позиції учнів, їхньої поведінки, взаємин з оточенням, творчому пошуку та самореалізації.

Етнографічний міні-музей українського побуту «Світлиця»

Музейні осередки народно-етнографічного спрямування нині є популярними і в різному оформленні представлені в багатьох навчальних закладах. Етнографічний міні-музей українського побуту «Світлиця» є не лише кімнатою з автентичними предметами матеріальної культури, а й майданчиком, де постійно відбувається цікава, змістовно та емоційно насичена виховна робота з народознавчим ухилом. Завдяки такій роботі відбувається залучення учнів до науково-дослідницької, художньо-естетичної, природоохоронної діяльності. Так, у музеї **проводять такі заходи:**

- тематичні заняття;
- майстер-класи;
- розваги і народні свята;
- зустрічі з письменниками;
- екскурсії.

Організуючи роботу міні-музею, педагоги **дотримуються таких принципів:**

- формування соціального досвіду учнів на прикладах героїчного історичного минулого України;
- розширення і поглиблення загальноосвітньої та допрофесійної підготовки учнів;
- залучення учнів до формування, збереження та раціонального використання фонду міні-музеїв;
- планування заходів відповідно до українських календарно-обрядових свят, що підсилює навчально-виховний ефект;
- поєднання інформаційного повідомлення із інтерактивними формами роботи з учнями; залучення батьків до співпраці: у ролі гостей на музейному святі, учасників доповнення колекції, організаторів і ведучих майстер-класів тощо.

Під час екскурсії етнографічним міні-музеєм учні мають змогу ознайомитися з яскравим побутовим колоритом української хати: піч, солом'яний дах, люлька, образи, вишивані скатертини, рушники, ковдри. Також вони можуть не лише побачити, а й доторкнутися до архаїчних предметів побутового вжитку — глиняних горщиків, глечиків, дзбанків, дерев'яних ложок, діжок, скринь.

У міні-музеї учні дізнаються про народні традиції, свята і розваги, глибше ознайомлюються із національною кухнею, вбранням і предметами хатнього вжитку пращурів. Зазвичай відбувається це під час святкування народних обрядових дійств, до проведення яких залучають і батьків. Тоді звучать українські народні пісні, жарти, разом із учителями та батьками учні грають у народні ігри, беруть участь у конкурсах знавців українських лічилок і скоромовок. Під час майстер-класів, проведених у «Світлиці», учні виготовляють народні іграшки, глиняний посуд, серветки, розписують писанки тощо.

ПРИКЛАД

Святкування календарно-обрядових свят супроводжується пригощанням гостей «Світлиці» смачними національними стравами. Так, під час Масляної учні смакують млинці; на Різдвяні свята — кутю. Також традиційно до різних народознавчих заходів готують такі популярні страви української кухні, як пампушки, борщ, каші тощо.

Результатом активної діяльності етнографічного міні-музею є посилений інтерес учнів до української культурної спадщини. Нині вони не лише вивчають назви старовинних речей побуту, а й можуть розповісти про їхнє призначення. Учні на практиці спробували поставити рогачем до печі глечика, прасували рушник рубелем і качалкою, крутили прядку, а також приміряли чоботи та жупан.

Міні-музей історії рідного міста Києва

Створити міні-музей і присвятити його історії рідного міста — ідея, яку змогли втілити педагоги разом із фахівцями — істориками міського музею історії Києва. Експонати до міні-музею приносили як учителі, так і учні, їхні батьки, дідусі та бабусі. Тепер учні початкової школи самостійно проводять екскурсії для всіх охочих.

Багатий експозиційний матеріал дає учням змогу захопити розповідями про історичні події, героїв, які перемагали в запеклих боях за Батьківщину. Юні екскурсоводи підкріплюють свої розповіді ілюстраціями в експозиційних вітринах і на діарамі, адже вони оформлені так, щоб глибше розкрити певний історичний період древнього міста.

ПРИКЛАД

На уроках української мови учням пропонують написати діалоги на тему «У музеї», «У театрі», «На вулиці», «У транспорті» тощо. Міні-музей уміщує цікаві матеріали з історії рідного краю, якими можна скористатися для складання таких діалогів, а також для реалізації різних проєктів, створення транспортних і пішохідних маршрутів тощо.

У міні-музеї часто проводять уроки, екскурсії, свята і розваги, виставки дитячих робіт, конкурси, майстер-класи, семінари, засідання методичних об'єднань, зустрічі з письменниками і науковцями тощо.

ПРИКЛАД

Вивчаючи писемність давніх часів, у міні-музеї учні вчилися незвичайному нині виду каліграфії — письму на церах дерев'яними паличками. Вони із задоволенням видряпували букви на дощечках, покритих воском. Не менший захват викликало письмо гусячим пером.

Можливість зайнятися творчими видами роботи, отримати нову цікаву інформацію про рідне місто під час урочної та позаурочної роботи в міні-музеї приваблює учнів, стимулює їхню активність та сприяє формуванню свідомого ставлення до минулого рідного краю.

Міні-музей «Аптека»

Експозиція музею-аптеки, створена у 2010 році, розповідає про історію лікарської та аптечної справи. Учні ознайомлюються тут із історією медицини від античних часів, давнього Києва та козацької доби до сучасного часу. Також вони можуть дізнатися про життя і професійні досягнення медиків Миколи Пирогова, Феофіла Яновського, родини лікарів Березанцевих та історію виникнення Міжнародного комітету Червоного Хреста.

ПРИКЛАД

Так, у міні-музеї учні мають змогу побачити аптечний посуд, меблі, знаряддя для виготовлення ліків, аптечну упаковку та інші матеріали з аптечної справи, зазирнути у хатинку знахаря та лабораторію алхіміка. У межах місячника здорового способу життя педагоги проводять у міні-музеї уроки з основ здоров'я.

На основі експозиції педагоги не лише здійснюють просвітницьку діяльність, зокрема із допрофесійної підготовки, а й прищеплюють учням потребу у здоровому способі життя, дотриманні гігієни та заохочують до занять спортом.

Міні-музей «Кімната городянина 50–60-х років ХХ століття»

«Наймолодшим» міні-музеєм «Кияночки» є «Кімната городянина 50–60-х років ХХ століття». У міні-музеї зібрано побутові речі, які мали жителі міста на той час. Незважаючи на те що експонати не дуже застарілі, вони є об'єктом інтересу учнів. Адже учні можуть порівняти побут киян ХХ століття із далеким минулим, завітавши до міні-музею «Світлиця». Водночас вони мають змогу зіставити побутові умови середини ХХ століття із сучасним,

свідками якого вони є. Відтак критично осмислити, наскільки швидко розвивається наука і техніка, уявити, які зміни чекають їхнє покоління в майбутньому тощо.

У колекції речей домашнього вжитку ХХ століття — портфель, зошит, дерев'яні ручки з пером, чорнильниця, книги, газети, скатертина, серветки, посуд, ковдри, настільна лампа тощо, якими ще донедавна користувалися їхні власники.

Учні мають змогу не лише доторкнутися до речей міні-музею, а й скористатися ними на практиці. Вони бережуть експонати, оскільки часто самі приносили їх, допомагаючи оформлювати кімнату. І нині традиція дарувати предмети побуту музею продовжується.

Проведення майстер-класів у міні-музеях

Важливим напрямом роботи навчального закладу з патріотичного виховання учнів є організація та проведення майстер-класів із народно-ужиткового мистецтва. Навчальні заняття педагоги перетворюють на територію творчого спілкування, що спрямоване на розкриття творчого потенціалу кожного учня і одночасне згуртування учнівського колективу.

Для проведення майстер-класів педагоги запрошують фахівців і народних майстрів. Провести майстер-клас також можуть батьки і самі учні. Завдяки участі в майстер-класах в учнів зростає інтерес до різних видів народно-ужиткового мистецтва, бажання поділитися своїми знаннями з іншими, працювати в колективі.

У НВК «Кияночка» проводять такі **майстер-класи**, як:

- виготовлення великодніх яєць у техніці «декупаж»;
- петриківський розпис;
- виготовлення м'якої іграшки;
- традиційне писанкарство;
- композиції з природних матеріалів;
- гра на бандурі;
- створення вітражів.

Для успішного проведення майстер-класу насамперед педагоги **визначають його завдання та забезпечують відповідні умови роботи**. Зокрема, відпрацьовують підходи і прийоми розв'язання поставленої проблеми, навчають професійної майстерності учасників майстер-класу, рефлексують власну діяльність.

Умовами ефективної роботи під час проведення майстер-класу є:

- мотивування учасників до усвідомленої діяльності;
- підвищення рівня теоретичної та методичної підготовки учасників;
- підготовка учасників до сприймання і використання отриманих знань, умінь і навичок;
- рефлексія разом з учасниками практичної діяльності.

Під час майстер-класів учні проявляють активність, зацікавленість, зокрема, під час вивчення розробок за темою майстер-класу. Вони беруть участь в обговоренні отриманих результатів і ставлять запитання, отримують консультації. Також під час майстер-класів учні пропонують для обговорення власні питання та розробки, висловлюють пропозиції щодо розв'язання обговорюваних тем. Орієнтовний план проведення майстер-класів у навчальному закладі на зимово-весняний період подано в *Додатку*.

У процесі проведення майстер-класу формуються мотивація та пізнавальний інтерес учнів, певні вміння учасників. Ведучий майстер-класу здійснює індивідуальний підхід до кожного учасника, організовує їхню активну самостійну роботу та роботу в групах, що забезпечує ефективність діяльності. Водночас проведення майстер-класів забезпечує умови для зростання педагогічної майстерності педагогів.

Залучаючи учнів до пошуково-дослідницької роботи, художньо-естетичної та природоохоронної роботи, педагоги формують їхнє громадянське мислення, виховують повагу до національних надбань, почуття гордості за власну країну, адже учні глибше вивчають історію міста і держави. Вони осмислюють важливі історичні події, що відбулися саме у цій місцевості, насамперед слухаючи розповіді близьких і знайомих, які були свідками чи учасниками подій.

Отже, завдяки діяльності міні-музеїв педагогам вдається максимально реалізувати потенціал музейних експонатів, зокрема:

- виховувати в учнів відповідальність за історико-культурну спадщину;
- формувати позитивне ставлення учнів до національних цінностей;
- плекати гордість за свій навчальний заклад, своїх земляків і український народ загалом;
- збагачувати моральний досвід учнів на місцевих традиціях;
- формувати національну свідомість, гідність, патріотизм, громадянське мислення учнів;
- мотивувати громадську та соціальну активність учнів;
- залучати учнів до суспільно корисної та пам'ятко-охоронної діяльності;
- формувати суспільно корисні ідеали та життєву компетенцію учнів;
- прищеплювати вміння співпрацювати з іншими учнями;
- спонукати учнів до самореалізації.

Отже, діяльність міні-музеїв сприяє усвідомленню учнями своєї приналежності до нації, ролі українського народу у творенні світової історії.

Додаток

Орієнтовний план проведення майстер-класів у навчальному закладі на зимово-весняний період

Свято	Дата	Майстер-клас
Щедрий вечір	13 січня	Виготовлення витинанок
Голодна кутя	18 січня	Розпис хустки народними техніками
Водохреща	19 січня	Виготовлення композицій із природних матеріалів
День Соборності України	22 січня	Виготовлення різних за технікою колажів на тему «Україна єдина!»
До дня народження Марусі Чурай	25 січня	Виготовлення ілюстрацій до народної пісенної творчості різними техніками
День пам'яті героїв Крут	29 січня	Виготовлення вітражів з картону на тематику українських символів
Стрітєння	15 лютого	Виготовлення громничної свічки (з натурального воску)
Масляна		Випікання млинців
Міжнародний день рідної мови	21 лютого	Вивчення української народної гри
Всесвітній день письменника	3 березня	Створення героїв дитячих книжок технікою валяння
Міжнародний жіночий день	8 березня	Виготовлення листівок у стилі петриківського розпису витинанок, народних прикрас
День народження Тараса Григоровича Шевченка	9 березня	Декламування віршів, сценічна мова
свято Преподобної Євдокії, або у народі Явдохи	14 березня	Виготовлення весняних птахів різними техніками (ліплення «журавликів» із тіста, глини чи ниток)
Міжнародний день Землі	20 березня	Виготовлення поробок з пластикових пляшок
Міжнародний день театру	27 березня	Виготовлення ляльок для шкільного чи класного лялькового театру
День святого Олексія, чоловіка Божого	30 березня	Традиційні техніки підтикання поясів
Міжнародний день	2 квітня	Реставрування книжок

дитячої книги		
Вербна неділя	5 квітня	Виготовлення вербової гілочки з бісеру
Благовіщення	7 квітня	Виготовлення пташок-витинанок
Великдень		Виготовлення писанкових узорів на паперовій основі; крапанок; писанок; мозаїки «кравле» із ячної шкаралупи
Міжнародний день пам'яток і визначних місць	18 квітня	Живопис. Зображення пам'яток рідного краю
Всесвітній день Землі	22 квітня	Виготовлення поробок з пластикових пляшок
Міжнародний день танцю	29 квітня	Розучування елементів українського народного танцю
День матері	друга неділя травня	Виготовлення традиційної іграшки
Міжнародний день сім'ї	15 травня	Створення сімейного оберегу з природних матеріалів
Всеукраїнський день сім'ї		
Міжнародний день музеїв	18 травня	Створення музейного етикетажу
День слов'янської писемності і культури	24 травня	Каліграфічне письмо